

YTTRANDE

2021-09-06

Mångkulturellt centrum

147 85 TUMBA

Betänkandet SOU 2021:27 Ett förbud mot rasistiska organisationer.

Sammanfattning

Mångkulturellt centrum avstyrker utredningens förslag i sin helhet. Effektiviteten hos föreslagna lagändringar i relation till syftet är inte klarlagd. Utredningen har varken gjort sannolikt att föreslagna lagändringar skulle ge önskvärt skydd för utsatta grupper, eller att rasistisk organisering faktiskt skulle förhindras. Utredningens snävt definierade rasbegrepp innebär en omtolkning av grundlagstexten som vore till nackdel för de som ska skyddas av lagstiftningen. Det skulle etablera en juridisk definition av rasistiska organisationer som skulle träffa ytterst få, om några, av de organisationer som i det allmänna rättsmedvetandet uppfattas som rasistiska idag. Begränsningen av föreningsfriheten är oproportionerlig i förhållande till lagstiftningens eventuella fördelar. Skälen till varför Sverige inte tidigare genomfört föreslagna förbud kvarstår. Mångkulturellt centrum föreslår istället en utredning kring vilka hinder som föreligger, eller uppfattas föreligga, för en mer effektiv tillämpning av nuvarande lagstiftning och som tar fram förslag till åtgärder för att överkomma dessa eventuella hinder. En sådan utredning bör även studera frågan om hur lagstiftningen om hets mot folkgrupp skulle kunna tillämpas gällande rasistisk förföljelse på internet.

Allmänna synpunkter

Betänkandet ger uttryck för oroande glidningar i resonemanget om vilket problem lagstiftningen ämnar åtgärda samt vilka grupper eller värden som den avser att skydda. Kunskapsunderlaget har huvudsakligen inhämtats från rapporter om våldsbejakande extremistiska miljöer vilka fokuserar på statens säkerhet snarare än på rasism. I underlaget saknas både vetenskaplig kunskap om rasism och medverkan från civila samhällsorganisationer med sakkunskap i frågan.

Avsnitt 10. Ett förbud mot rasistiska organisationer.

Ställningstagande

Mångkulturellt centrum avstyrker utredningens förslag i sin helhet.

Skäl till ställningstagande

- *Effektiviteten hos föreslagna lagändringar kan ifrågasättas.*

Definitionen av förföljelse och kravet på att endast organisationer som ägnar sig åt verksamheter som redan är brottsliga ska omfattas innebär: 1.) att lagstiftningen endast marginellt täcker icke redan kriminaliserade områden 2.) att de flesta organisationer som i det allmänna rättsmedvetandet uppfattas som rasistiska inte definieras som rasistiska organisationer i lagens mening 3.) att rasistiska organisationer enkelt kan anpassa sitt språk och sin verksamhet så att de inte av domstol kan bedömas som rasistiska organisationer 4.) att organisationer som inte uppfyller kriterierna frikänns som icke-rasistiska. Åtgärden kan alltså få motsatt effekt mot vad som avses eftersom den resulterar i en legitimering av rasistiska organisationer.

De föreslagna åtgärderna löser inte det problem som ligger till grund för utredningen: rasistiska organisationer kommer fortsatt att vara berättigade demonstrationstillstånd och, liksom idag, först i de fall det kan bevisas att de begått brott under demonstrationerna kunna lagföras.

De föreslagna åtgärderna träffar inte heller de former av rasistisk förföljelse som enligt utredningens egen riskbedömning redan idag är de mest framträdande, och som också förväntas vara minst lika framträdande i framtiden: rasistisk förföljelse på internet, samt det som utförs av ensamagerande och icke organiserade rasister.

- *Ingreppet på föreningsfriheten bedöms som oproportionerligt.*

Det finns en uppenbar risk att avsteg från principiell jämlik tillgång till grundlagsstadgade rättigheter undergräver demokratin. Det bör inte glömmas att demokratin i Sverige etablerades av rörelser som ansågs brottsliga av den då rådande monarkiska regimen och att även antirasistiska grupper har betraktats som brottsliga av rasistiska stater. Icke-brottslighet bör inte göras till villkor för åtnjutande av föreningsfrihet i ett samhälle som vill förbli demokratiskt. Den svaga preventiva kraft som lagstiftning utgör är ytterligare ett skäl att *inte* stifta en ineffektiv lag som samtidigt medför påtagliga risker. Mångkulturellt centrum's hållning är att, om det inte går att göra troligt att ett förbud mot deltagande i och stöd till

rasistiska organisationer bidrar till att öka skyddet för människor som utsätts för rasism, ska begränsningar av föreningsfriheten inte lagstiftas om.

- *Det redovisade kunskapsunderlaget är bristfälligt.*

Det kunskapsunderlag som redovisas i betänkandet saknar både bredd och djup. Exempelvis saknas en uppdaterad diskussion om hur rasism verkar och utövas, hur ”raser” konstrueras och vilka grupper som vid en given tidpunkt och social kontext kan anses allmänt uppfattas och behandlas som en ”ras”. Problemet som följer på det bristfälliga kunskapsunderlaget är att utredningen varken definierar eller diskuterar det rasbegrepp den föreslår att införa. Istället hävdas det att med ”beaktande av de krav som legalitetsprincipen ställer bör ’annat liknande förhållande’ inte användas i lagtexten utan i stället ’ras’”. Det framgår att utredarna tänker sig att denna förändring skulle uppfylla legalitetsprincipen genom att ordet ”ras” hänvisar till en ursprungligt vedertagen gemensam uppfattning om vad ras är och om vilka raser som finns. Det framstår som gåtfullt vad utredarna grundar en sådan uppfattning på, då det aldrig rått någon konsensus bland de som studerat frågan. Enligt nuvarande vetenskapliga uppfattning anses ”ras” vara en social konstruktion vars betydelse inte låter sig fastställas över tid då raser definieras i förhållande till varandra och vilka grupper som omfattas skiftar i olika sociala och historiska kontexter. Detta hindrar inte att legalitetsprincipen går att förena med öppna begrepp, såsom ”annat liknande förhållande” och ”tillskriven ras”, som bättre återspeglar nuvarande kunskapsläge. Det handlar om *sociala* till skillnad från subjektiva konstruktioner. Det innebär att rasifierade kategorier vid ett visst historiskt ögonblick kan anses vara allmänt kända även om de är omstridda.

Utredningen baseras på i sammanhanget irrelevant kunskap i förhållande till lagstiftningens syfte att motverka rasism och rasistiska organisationer – till exempel återkommande redogörelser för hoten från våldsbejakande vänsterextrema – och samtidigt saknas en översiktlig genomgång av även de grävsta och mest återkommande formerna av rasistiskt motiverade våldsbrott, som exempelvis attacker mot romer och romska läger samt moskébränningar.

- *Nytolkning av grundlagstexten är till nackdel för utsatta grupper*

Den föreslagna nytolkningen av grundlagstextens ”annat liknande förhållande” blir till nackdel för befolkningsskategorier som idag är särskilt utsatta för rasistisk våldsbrottslighet och trakasserier, som muslimer och invandrare. Förslaget misslyckas därför att skydda de som

ska skyddas av lagstiftningen. Ett återförande av ett naturaliserat (biologistiskt?) rasbegrepp – som enligt utredningen utesluter grupper som rasifieras utifrån religiös tillhörighet, vilket var en grupp som lagstiftaren hade i åtanke vid lagens uppkomst – innebär i praktiken en avsmalning av skyddet, genom att det begränsar vilka grupper som anses kunna vara utsatta för rasism. Ras definieras i utredningen på ett sätt som avviker från den förståelse av rasism som artikuleras i föreskriften om ”hets mot folkgrupp” där kategorin ”jude” ansågs kombinera religion, etnicitet och biologi.

De fyra ovan redovisade skälen till vårt ställningstagande anser vi vara tungt vägande. Skulle förslaget ändå gå igenom föreslår vi följande fyra åtgärder:

- att den nuvarande ordalydelsen i grundlagen ”eller annan liknande grupp” används även i lagstiftningen. Den bör inte ersättas med ”ras”;
- att författningskommentarerna kring hur detta begrepp skall förstås uppdateras i samstämmighet med aktuellt vetenskapligt kunskapsläge;
- att det stipuleras i ordningslagen att polisen äger rätt att avbryta en pågående instans av brottet ”hets mot folkgrupp” genom att upplösa en demonstration när själva demonstrationen (inte enbart enskilda individers agerade) uppfyller kriterierna för brottet;
- att lagstiftningen omfattar deltagande och stöd till rasistiska organisationer som sker på internet.

I ärendet har Mångkulturellt centrum's verksamhetschef Leif Magnusson beslutat, efter beredning hos centrets forskargrupp.